

**The German Translation of Holan's *Noc s Hamletem*
in the Light of Its Second Edition**

The study is dedicated to the German i.e. the only complex- translation of *Noc s Hamletem* originally written by Vladimír Holan. The translation in focus of our study was provided in 1969 by Reiner Kunze, however, due attention is also paid to its 2003 revision authored by Urs Heftrich and Michael Špirit, supplied for the sake of the poema being published within *Gesammelte Werke 8*. Firstly, our study aims to present general features of Kunze's style of translation; the individual features revealed are to be analysed in detail through our analysis featuring individual verses that had been influenced by both editorial and interpretative changes. Yet another crucial goal of our study is an attempt at evaluating the organic nature of the attested changes to the text.

Keywords: *Noc s Hamletem*, Vladimír Holan, German Translation, Czech Poetry

doc. Mgr. Radek Malý, Ph.D.
Katedra bohemistiky
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého
tř. Svobody 26
779 00 Olomouc
radek.maly@upol.cz

Jitka Korhoňová
Katedra bohemistiky
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého
tř. Svobody 26
779 00 Olomouc
korhonova.j@seznam.cz

NĚMECKÝ PŘEKLAD NOCI S HAMLETEM VE SVĚTLE DRUHÉHO VYDÁNÍ TEXTU

RADEK MALÝ, JITKA KORHOŇOVÁ

Nevysvětlitelnost nějaké věty,
kterou jsme nechápali v její temnotě,
rozžihá se někdy do takového jiskření,
že nás oslepuje...
(Holan 2003: 157)

Je známou skutečností, že básnické texty Vladimíra Holana disponují četnými jazykovými zvláštnostmi. To je také jeden z důvodů, proč bývá Holanova poezie označována nejen laiky jako hermetická. Monumentální básnická skladba *Noc s Hamletem*, jež získala knižní podobu poprvé v roce 1964, je (nejen) po stránce jazykové inovativnosti jedním z vrcholů Holanova básnického díla. Pokoušet se jednoznačně interpretovat tuto „jednu z nejmohutnějších básní, jaké česká poezie má, báseň, která si přes století podává ruku s Máchovým Májem“ (Justl 1986: 11), se může jevit jako předem prohraný zápas. Tím více se ovšem recipientovi cesta za poznáním jeví jako dobrodružná a plná překvapení. Ta jsou způsobena kupříkladu zdánlivou roztržitostí textu, kdy se před čtenářovým zrakem nečekaně objeví souvislost, s níž na základě významových konotací v předcházejících verších nebylo možno počítat. Avšak přestože (nebo právě protože) bylo dílo tvořeno po celých sedm let,¹ a to s dlouhými odmlkami, autor je velmi důsledně promýšlel. Správně také v této souvislosti praví Vladimír Justl ve své holanovské monografii, že „nesrozumitelnost (např. cizí řeči, ale i chápání, zvyklostí) se zmenšuje s jejich znalostí“ (Justl 2010: 38). Snažit se porozumět básnické skladbě, která tvoří na Holanově životní pouti jedno z nejpodstatnějších zastavení (Justl 2010: 158), znamená proniknout s plnou soustředěností do pozoruhodné básnické krajiny, ve které se snoubí velká část nejdůležitějších sémantických trsů Holanova díla jakožto celku.

S takovým ponořením a zaujetím jistě k dílu přistupovali i překladatelé do cizích jazyků, neboť – jak se dá očekávat – kvůli své hermetičnosti a interpretační složitosti skladba pro mnohé z nich představuje skutečnou výzvu. *Noc s Hamletem* se zatím dočkala překladu do jedenácti jazyků, přičemž v italštině, francouzštině, němčině a angličtině byla báseň vydána dvakrát. V našem příspěvku se zaměříme na německý překlad, který byl v roce 1969 proveden pasovským básníkem Reinerem Kunzem pod názvem *Nacht mit Hamlet*. Postupně se ještě vyskytly snahy některých dalších německých překladatelů (viz níže), ovšem žádný z těchto pokusů nebyl dokončen, exis-

/1/ Jedná se o roky 1949–1956.

tuji tedy jen ve své fragmentární podobě. Ve stati pak bude především pojednáno o redakčních zásazích, které byly provedeny v druhém vydání Kunzeho překladu. Revize souvisejí s faktem, že v roce 2001 zahájil heidelberský bohemista Urs Heftrich více než dvacetiletý projekt vydávání dvojazyčných, česko-německých Holanových spisů v nakladatelství Mutabene z Kolína nad Rýnem.²

Kunzeho překlad *Noci s Hamletem* tak prošel o více než třicet let od svého prvního publikování podrobnou – dílem redakční, dílem autorskou – revizí, aby mohl být zařazen do *Sebraných spisů* (*Gesammelte Werke*), a to jako svazek s pořadovým číslem osm. V rámci redakce či překladatelských úprav bylo do Kunzeho verze zasaženo celkem na dvanácti místech. Recepce Kunzeho překladu se též zabývala badatelka Anne Hultsch v příspěvku „Holanova Noc s Hamletem v překladu Reinera Kunzeho“ (avšak bez komentáře revizí), jenž byl zařazen do sborníku *Vladimír Holan a jeho soupeřníci* (Hultsch 2006: 94–102).

Předkládaná studie si tedy klade dvojí cíl: představit obecné rysy Kunzeho překladatelského rukopisu, konkrétněji na ně však pohlédnout prostřednictvím analýzy veršů, které v roce 2002 prošly redakčními i interpretačními revizemi. Druhým – a sěžejním – cílem je pokusit se zhodnotit, nakolik byly tyto textové zásahy ústrojné.

Karel Piorecký ve své studii zabývající se (ne)srozumitelností Holanovy skladby upozorňuje na fakt, že není snadné určit ani její samotný žánr, což dokazují nejednotná pojmenování díla v sekundární literatuře (Piorecký 2004: 18). Co se týče narušené koheze textu, podotkneme, že pokud jsme tento potenciální element nazvali jako zdánlivý, jiný názor má v této souvislosti Přemysl Blažíček – namítá, že části textu spočívají vedle sebe bez vzájemného vztahu a vytvářejí nesouvislou tříšť (Blažíček 1991: 177). Podobně se vyslovil také Artur Lundkvist, švédský literární kritik, který poprvé referoval o Holanovi a jeho díle v článku prestižních novin *Dagens Nyheter*: „Tato báseň stojí za to, aby s ní člověk zápasil.“ (Slavičková 2006: 84) Svou recenzi však uzavírá slovy: „Je snad přece jen příliš libovolně vybudována, schází jí pevná struktura, je chvatně načrtnuta.“ (Tamtéž) S rozporuplností názorů, které recepcie díla vyvolává, koresponduje Holanův pojem *atonální harmonie*.³ Domníváme se, že právě oxymorický charakter⁴ (a tedy zvláštní napětí)

/2/ Ke spolupráci na realizaci tohoto svěbytného počínu byl Heftrichem vyzván bohemista působící na Univerzitě Karlově Michael Špirit.

/3/ Výraz se objevuje v poemě, přičemž je v daném verši oddělen z obou stran apoziopézí. Sam autor se k pojmenování vyjádřil následovně: „Atonální harmonií rozumím zvláštní netónovou instrumentaci, harmonickou disharmonii.“ (Holan 1982: 134)

/4/ Jedním z argumentů může být opět teze Lundkvista, který ve svém hodnocení skladby vyzdvihl skutečnost, že „jazyk básně má charakter jazyka mluveného, a přitom nic neztrácí na složitosti vidění, ale naopak je ohňostrojem fantazie, bizarnosti, paradoxů“ (Slavičková 2006: 83)

skladby je jednou z motivací překládat dílo do jiných jazyků, a tím k ní najít interpretační klíč.

Peter Fischer označuje Kunzeho překlad⁵ za „jazykově silný“ (Hultsch 2006: 96), Jiří Gruša za „úžasný“ (Holan 2003a: 8; Hultsch 2006: 96) a Urs Heftrich za „kongeniální“ (Hultsch 2006: 96). Vyskytují se však i některé ohlasy negativní, v souvislosti s nimiž sám Holan překladateli napsal: „Neovládám němčinu natolik, abych mohl posoudit. Tuším však, že je to překlad věrný [sic!] a tedy věrný.“⁶ Pokusme se tedy zhodnotit, zda bylo Holanovo tušení správné: Anne Hultsch poukazuje na fakt, že se Kunzemu „daří nejen zachovat počet veršů, nýbrž i ve strofách počet slabik odpovídá originálu natolik, že odchylky jsou nakonec nepatrné. Místa, která Holan utváří metricky, vykazují toto metrum i u Kunzeho [...]“ (Hultsch 2006: 98). Souhlasíme s implicitním zhodnocením, že je Kunzeho přebásnění – pokud se tedy nyní zaměříme pouze na rovinu langue – po stránce formální velmi pregnantní. Povšimnout si lze např. skutečnosti, že překladatel poměrně přesně dodržuje veršový enjambement – výjimku tvoří pouze „střetnutí“ rozdílnosti české a německé syntaxe.

Překladatel rovněž velmi citlivě reaguje na zvukovou složku Holanových veršů (srov. Hultsch 2006) – jako příklad uvedme věrné napodobování onomatopoického účinku: Verš *a potom doteky malých hromů* je převeden jako *dann die berührungen kleiner donner*. V případě deklinovaného adjektiva *kleiner* by se zde nabízela varianta použít člen určitý, avšak potom by atribut musel zaznít v podobě *kleinen*, čímž by se narušil zvukomalebný efekt. Tento jev je velmi dobře pozorovatelný také u překladu veršů: *Málo záleží, / zda nám do toho sykaly sliny / vytékající z úst spících cvrčků*; Kunze přebásňuje takto: *Unwichtig, / ob speichel uns dazwischenzischt, / der aus dem munde schlafender grillen rinnt*. Zde si můžeme povšimnout hned několika aspektů, které vypovídají o souznění s Holanovou básnickou intencí: apelativum *slina* by bylo možné převést také prostřednictvím výrazu *geifer*, nebylo tak ale dle našeho mínění učiněno kvůli zachování shody počátečních konsonantů slov v obou jazycích (*slina* / *speichel*). Co se týče převodu plurálního substantiva *cvrčků*, lze uvažovat o tom, že Kunze nevolil líbivě znějící ekvivalent *heimchen* kvůli nepreferování deminutiv (viz níže). Pravděpodobně se tak však stalo i z důvodu přítomnosti konsonantu *r*, který se v konečném důsledku podílel – spolu s *r* ve slovech *schlafender* a *rinnt* – na přesvědčivějším zobrazení výjevu, kdy se drobný druh hmyzu oddává spánku. Podobnou intenci pozorujeme i u volby kompozita *dazwischenzischt* – užitím tohoto lexému bylo docíleno živé evokace obrazu, kdy sliny spících způsobují sykot.

/5/ Další kusé německé překlady vytvořili E. Nitsch, V. Flick, F. M. Most, R. Preisner a P. Pont (jedná se o pseudonym překladatele, vlastní jméno je Oskar Kohn/Kosta.)

/6/ Holan Kunzemu, 25. 11. 1969; Kunzův archiv (Hultsch 2006: 97).

Básníková invence se projevuje také při převodu slovních hříček. Kunze se nechal slyšet, že „překládat slovní hříčku je záležitost štěstí“ (Kunze 1989: 75) a že „na místo slovní hříčky může nastoupit zase jen ona“ (tamtéž: 78). Pro znalce *Noci s Hamletem* jsou v tomto ohledu proslulé následující verše: *Jdi pro rum do čaje, / ono jde a stále si opakuje: rum do čaje, rum do čaje, / až nakonec zašeptá: čum do ráje*. Reiner Kunze provedl v rámci svého překladu kalambúrnický experiment: *Hol schnaps, ne kleine kümmel, / und es geht und wiederholt in einem fort: 'ne kleine kümmel, 'ne kleine kümmel, / bis es schließlich flüstert: 'ne kleinen himmel*.“ Doslova lze takový překlad chápat jako *Přines kořalku, jednu kmínku, / a ono jde a stále opakuje: jednu kmínku, jednu kmínku, / až nakonec zašeptá: jedno malé nebe* – je zde tedy mj. zachován význam dvou stěžejních lexémů z původních veršů, tj. druh alkoholického nápoje a synonymum ke slovu *ráj*.

Z analýzy překladu je také patrné, že Kunze hojně užívá kompozita – tvoření složenin je jev pro německou gramatiku zcela typický, ovšem domníváme se, že překladatel jejich častou aplikací zároveň usiluje o symbiózu s verši originálu, kdy by mohlo působit rušivě nadměrné užívání členů určitých (nejen při vyjadřování flexe). Jako příklad uveďme část verše *zvuk stříhaných nehtů na nohou* a jeho německá verze znějící *der laut des fußnägelschneidens*. Ke Kunzeho překladatelskému rukopisu dále patří nepříliš časté užívání deminutiv,⁷ k nimž se básník uchýlí skutečně jen výjimečně. Poukažme na verše *Ale to už vaříč primus (jako volátko / poštovního holuba)* – zde je lexém *volátko* přeložen stejně tak příznakovým slovem *kröppchen*. Avšak například dojemné vyjádření *krůček a pád / dítěte* je neutrálně převedeno jako *ein einziger schritt und fall / des kindes*. K překladatelskému, ale i básnickému rukopisu Reinera Kunze dále patří systematické psaní německých substantiv s malým písmenem, ačkoli v němčině podstatná jména píšou vždy s počátečním písmenem velkým.

Za spojovací můstek k revizím, které v Kunzeho překladu provedl Urs Heftrich, můžeme považovat interpretaci těchto veršů: *Začalo svítat. Hamlet řekl: „Úsvit-kurva! / Ale časově se mi zdá, že je příliš velká...“* Reiner Kunze úsek převerl prostřednictvím: *Es begann zu grauen. Hamlet sagte: „Die hure Dämmerung! / Doch zeitlich gesehen scheint sie mir allzu groß...“* Pejorativní homonymum *kurva* se zde tedy chápe jakožto vyjádření pro ženu-prostitutku. Tuto interpretaci považujeme za správnou z následujících důvodů: ve výchozím verši se mezi dvěma inkriminovanými lexémy objevuje spojovník. Jestliže by se kromě toho pejorativum vyložilo jako nadávka-zvolání (*sakra, zatraceně*; obojí tedy partikule), nekorespondoval by v rámci kongruence takový tvar s vyjádřením *je velká*. Holanův překladatel do angličtiny Josef

/7/ V souvislosti s deminutivy, které se místy objevují v díle Jana Skácela, Kunzeho velmi oblíbeného básníka a přítele, se překladatel jednou divil, že „každý Čech dokáže zdobnit dokonce Boha“ (Kopřiva 2013: 292).

Tomáš však v rozporu s touto interpretací upozorňuje, že se v několika převezech – včetně Kunzeho německého – objevuje na tomto místě chyba v překladu, neboť v daném verši znamená *kurva* tolik co *proklatě*. Poukazuje zde na skutečnost, že v románských jazycích lze výraz přeložit oběma způsoby, ovšem v jazycích germánských se jedná o „neodpuštělnou hrubku“.⁸ Na základě výše uvedeného se však s jeho hodnocením, že Kunze lexém přeložil nekorektně, neztotožňujeme.

Dehonestující výraz primárně pojmenovávající ženu-prostitutku může posloužit jako jistý incipit k několika podstatným bodům v následujícím oddílu. Aby byl takový „vstup“ ucelen, uveďme dvě pozoruhodné teze – Jiří Opelík v holanovské monografii⁹ praví: „Noc s Hamletem je erotická báseň obroubená dalšími tématy [...] Holanův Hamlet je proklatec vydaný na pospas své smyslovosti a smyslnosti. Ovládá ho chlípnost, vášeň skutečně slepá; vidí-li krásnou pannu, usiluje o její zprznění, chce-li pojmout nevěstku, vydražďuje se matracemi vycpanými vlasy ostříhaných jeptišek; [...] Jeho milostný úděl je tragický nejen proto, že je poznamenán vraždou, nýbrž zejména proto, že je mu odepřen vyšší stupeň lásky.“ (Opelík 2004: 139) S uvedeným výrokem částečně koresponduje i krátká recenze newyorského básníka Michaela Marcha objevující se na přebalu publikace *Gesammelte Werke* 8: „Ačkoliv není *Noc s Hamletem* tolik známá, mohla by svým násilím a sexualitou přitáhnout velké publikum. Mezi nejpłodnějšími díly dvacátého století je srovnatelná s *Pustinou* a *Kvílením*.“¹⁰ Přestože danou recenzi pokládáme za zjednodušenou, pravdou je, že významně upozorňuje na aspekt, se kterým se budeme v dalších krocích několikrát potýkat – na sexuální či jen čistě biologické obrazy vyjádřené alegoricky, takže si recipient význam uvědomí až po několikerém pročtení nebo po pospojování jiných nezanedbatelných souvislostí.

Heidelberský bohemista Urs Heftrich posílá v kooperaci s Michaellem Špíritem v listopadu 2002 na českou pobočku německého nakladatelství Muta bene dopis se slovy: „[...] nyní jsem srovnával překlad Kunzeho *Noci s Hamletem* ještě jednou verš po verši s originálem (a, v kritických případech, také s překladem anglickým). Přitom mne však ještě bohužel napadl ten či onen detail, který musí být bezpodmínečně vylepšen. Jedná se celkově o deset míst,¹¹ z nichž dva toliko patří do rubriky ‚překlepy‘. V osmi přípa-

/8/ Viz http://atemporevue.janfila.com/?go=uvahy&det=100927-drak_a_prostitutka&show=1

/9/ Publikace *Holanovské nápovědy* vznikla na požádání Urse Heftricha – za účelem poznat Holana a jeho tvorbu, a je tedy primárně určena německým recipientům.

/10/ „Obwohl *Nacht mit Hamlet* nicht in aller Munde ist, könnte es mit seiner Gewalt und Sexualität ein großes Publikum anziehen. Unter den befruchtenden Werken des zwanzigsten Jahrhunderts hält es dem Vergleich mit *The Wasteland* und *Howl* stand.“

/11/ Došlo k mírné nepřesnosti – změn, které Urs Heftrich v Kunzeho překladu provedl, je dohromady dvanáct – dvě další jsou překlady, kterých se při revizi dopustil Heftrich sám. Zvláště u jednoho z těchto dvou případů se však jedná – jak zmíníme dále v textu – skutečně jen o nuanci.

dech jde však dle mého zvážení o skutečná jazyková nedorozumění, která tak nemůžeme ponechat.¹² Reakci Reiner Kunzeho zprostředkoval oslovený nakladatel začátkem ledna následujícího roku: „[...] velmi děkuji Vám i pánům Heftrichovi/Špiritovi za tyto korektury a srdečně Vás prosím, abyste je převzal do konečné verze Vašeho vydání. Kromě toho prosím: [...] opravit ‚místo‘ na ‚ticho‘. [...]“¹³ Pasovský básník-překladatel tedy se všemi revizemi, redakčními i autorskými, zcela bez problémů souhlasil. V tabulce uvádíme výčet změn, které Heftrich v Kunzeho překladu z roku 1969 provedl. Do levého sloupce vsazujeme verše původní, do prostředního překlad Kunzeho a v oddílu napravo budou vypsány textové zásahy. Tučně zvýrazňujeme lexémy nebo jejich části, které byly podrobeny úpravě, a rovněž jejich modifikovanou podobu pro zařazení do *Gesammelte Werke* 8.¹⁴ Změnu, která byla provedena na požádání Reiner Kunzeho, tedy opravu *stelle* na *stille*, v tabulce nezmiňujeme, neboť nebyla navržena Ursem Heftrichem. (Jen pro zajímavost uvádíme kontext, ve kterém se původní slovo *stelle* v německém překladu objevilo: *und prustete dann los, als niese jemand in die stelle einer beerdigung* - - Záměnou jediného vokálu jsme tedy původně četli vyjádření znamenající *a potom vyprskl, jako kýchneme za místa při pohřbu* - -, nikoliv za *ticha* - Kunzem vyžádaná oprava byla tedy bezpochyby žádoucí.)

/12/ Heftrichův text v originále: „[...] jetzt habe ich Reiner Kunzes Übersetzung von *Nacht mit Hamlet* noch einmal Vers für Vers mit dem Original (und, in kritischen Fällen, auch mit der englischen Übersetzung) verglichen. Dabei ist mir leider doch noch das eine oder andere Detail aufgefallen, das unbedingt verbessert werden mußte. Es handelt sich um insgesamt zehn Stellen, von denen zwei lediglich unter die Rubrik „Tippfehler“ zählen. In acht Fällen liegen jedoch meines Erachtens wirkliche sprachliche Mißverständnisse vor, die wir so nicht stehen lassen können.“ (Dopis autorce příspěvku předložil prof. Heftrich při osobní konzultaci; 2. 12. 2015.)

/13/ „[...] ich danke Ihnen und den Herren Heftrich/Spirit sehr für diese Korrekturen und bitte Sie herzlich, sie in die Druckfassung Ihrer Ausgabe zu übernehmen. Außerdem bitte: [...] statt 'stelle' – 'stille'. [...]“

/14/ Pro naše účely nepokládáme za nutné zmiňovat čísla stránek, kde přesně se – ať už v Kunzeho či Heftrichově vydání – dané inkriminované úseky nacházejí.

1. Hamlet, který jako Mozart-piják	Hamlet, der wie ein Mozart-trinker	Hamlet, der wie ein trinker-Mozart
2. ukrojený chléb není nikoho	alles aufgeschnittne brot gehöre niemandem	alles aufgeschnittene brot gehöre niemandem
3. Víte, svoboda je vždycky rodná s <i>dobrovolnou</i> chudobou...	Wissen Sie, stets ist die freiheit <i>vaterländisch</i> mit <i>freiwilliger</i> armut...	Wissen Sie, stets ist die freiheit <i>verwandt</i> mit <i>freiwilliger</i> armut...
4. Říkám ti, že umění je nářek, něco pro někoho, nic pro všechny.	Ich sage dir, kunst ist klage, etwas für manchen, nichts für alle.	Ich sage dir, kunst ist klage, etwas für manchen, nicht für alle.
5. Vše potom vypadá, jako by byly jen vateň, líbadlo a mlíčný trh.	Dann mutet alles an, als wären sie nur wattige , ein kußzeug und ein milchmarkt.	Dann mutet alles an, als wären sie nur eine scheide , ein kußzeug und ein milchmarkt.
6. strach z vevery, která si loupe ananas šišky	die angst vor dem eichhörnchen, das sich das ananas der zapfe schält	die angst vor dem eichhörnchen, das sich die ananas des zapfens schält
7. Jaký je smysl slova <i>Apeiron</i> ?	Was ist der sinn des worte <i>Apeiron</i> ?	Was ist der sinn des wortes <i>Apeiron</i> ?
8. dotknutí nesvé ženy	das berühren einer unpäßlichen frau	das berühren einer frau, die nicht die eigne ist
9. Kdyby anděl bojoval za nás	Würde der engel kämpfen mit uns	Würde der engel kämpfen für uns
10. A to tak, jako by měla v noci barvu a pouštěla ji nyní do hlasu...	Und zwar so, als sei die nacht ihr eine farbe , die sie nun auslaufen lasse in die stimme...	Und zwar so, als hätte sie in der nacht ihre blutung gehabt , die sie nun auslaufen lasse in die stimme...
11. ty ruce pokorné, ty ruce z řádu <i>minimů</i>	diese demütigen hände, diese hände von der art der minima	diese demütigen hände, diese hände von der art der Minimen
12. Ten už našel svou scénu, a to mne nezajímá...	Der fand schon seine szene , und mich interessiert's nicht...	Der fand schon seine bühne , und mich interessiert's nicht...

Pokusme se nyní vyhodnotit, proč byla ta či ona oprava/úprava provedena.

1. *Hamlet, der wie ein Mozart-trinker* × *Hamlet, der wie ein trinker-Mozart* (Hamlet, který jako Mozart-piják)

Jedná se o revizi redakční a s její realizací zcela souhlasíme z následujících důvodů: v rámci vyjádření *Mozart-piják* se jedná o apozici. Konkrétně bychom mohli takový jev nazvat přístavkem zařazujícím a hodnotícím, neboť řadí předcházející jméno do určité třídy a dodává mu odstín hodnocení (srov. Pravdová – Svobodová 2014: 104) Spojovník uváděný mezi dvěma výrazy-substantivy se v Holanově básnické skladbě objevuje několikrát – viz výše zmíněný výraz *Úsvit-kurva!* Převědl-li Kunze původně výraz jako *ein Mozart-trinker*,¹⁵ je takové vyjádření chápáno jako kompozitum značící, že se jedná o „někoho, kdo pije Mozarta“,¹⁶ nikoliv tedy o hudebního génia, jenž holduje alkoholu.

2. *alles aufgeschnittene brot gehöre niemandem* × *alles aufgeschnittene brot gehöre niemandem* (ukrojený chléb není nikoho)

U této změny se nemusíme pozastavovat déle, neboť se jedná o potvrzený překlep ze strany editorů. Poznamenejme jen, že princip elize¹⁷ týkající se zpravidla vokálu *e* se v Kunzeho překladu vyskytuje poměrně často (*Beim hinübergehn, einen abgerisnen arm* atd.) Lze se oprávněně domnívat, že se tak děje především kvůli co možná nejpresnějšímu konvenování kvantitě slabik ve vztahu k originálu (nejinak je tomu i zde – atribut *ukrojený* disponuje stejně jako *aufgeschnittne* čtyřmi slabikami). Soudíme, že by se tímto principem, „odklonem od spisovného jazyka“, mohlo velice jemně poukázat na mísení různých jazykových rovin v poemě a na propojení vysokého a nízkého stylu. Není neobvyklé, pokud se v Holanově verši vedle sebe například objeví pejorativum a poetismus, archaismus a neologismus či výraz hovorový, zhrubělý v interakci s lexémem spisovným.¹⁸

/15/ Skutečnost, že tento překlad musel projít redakční revizí, již naznačuje užití neurčitého členu *ein* před propriem.

/16/ „Vyjádření by bylo chápáno tak, že se jedná o nějakou stvůru sající Mozarta.“ (Komentář U. Heftricha při osobní konzultaci; 2. 12. 2015.)

/17/ Nelze nezmínit ani užívání kondenzace, viz např. *mich interessiert's nicht*.

/18/ V dané souvislosti pokládáme za pozoruhodnou – a hlubší analýzy hodnou – tezi Alexandra Sticha, který se na jednom místě své studie vyjadřuje k Holanovu užívání obecné češtiny. Poukazuje tak na jeden z veršů *Noci s Ofélií*, kde se vyskytuje: „Nebejt tebe a malejch brambor, / neměla by prasata co žrát!“ (Stich 1996: 249) Stich si povšiml zvláštního propojení „vypjatě spisovného, nemluvního“ tvaru participia množného čísla středního rodu *neměla* s lexémy *nebejt*, *malejch* a *žrát*, „[...] celá replika je konstrukt od skutečné jazykové praxe se odchylující, negující ji.“ (Tamtéž)

3. *Wissen Sie, stets ist die freiheit vaterländisch mit freiwilliger armut... × Wissen Sie, stets ist die freiheit verwandt mit freiwilliger armut...* (Víte, svoboda je vždycky rodná s dobrovolnou chudobou)

Přecházíme k prvnímu textovému zásahu, který pokládáme za revizi Heftricha-interpretu a (spolu)překladatele. Daný úsek je však jedním z těch, u kterých potřebujeme pozorně vnímat kontext. Ve verších *Víte, svoboda je vždycky rodná / s dobrovolnou*¹⁹ *chudobou* se poprvé setkáváme s vyjádřením, které je vytrženo z toku promluvy. V rámci možné interpretace daného úseku nabízíme řešení, které zmiňuje Jiří Opelík a jež pokládáme za velmi ústrojné: odkazuje na skutečnost, že básník potřeboval pro svou práci samotu, ba izolaci – nikdy např. nebyl nakloněn tzv. kavářenskému stylu práce, tolik oblíbenému v meziválečném období. Autor studie poukazuje na to, že ve skladbě defilují témata dobové hrůzy s jasným Holanovým stanoviskem a také téma svobody, podávané zde i v osobnější podobě jako téma svobody básnickovy (srov. Opelík 2004). Vzápětí je v Opelíkově pojednání poukázáno na inkriminovaný verš.

Nyní je již možné přistoupit k samotnému překladu Reinera Kunzeho a k úpravě, kterou provedl Urs Heftrich. Atribut *vaterländisch*, jenž pro přebásnění slova *rodná* použil Kunze, je hodnocen jako často emocionální vyjádření poukazující na *otčinu, vlast*.²⁰ Tento přívlastek chápeme ve smyslu označení patriotismu. Uchopíme-li však významově celý Holanův verš, kontext a autobiografické prvky, je interpretační spojitost s *rodným krajem* dosti nepravděpodobná. Heftrich se v rámci revize překladu rozhodl pro aplikaci atributu *verwandt*. Upravený úsek bychom mohli zpět do češtiny převést jako: *Víte, svoboda je vždycky příbuzná / s dobrovolnou chudobou...* Jelikož se však přívlastek *rodná* pojí v rámci své rekce pouze se substantivem, a nikoliv s prepozicí, modifikoval jej Holan do neologického vyjádření. Lexém *verwandt* je však slovo neutrální – došlo tedy k posunu. Souhlasíme, že bylo ústrojné v německém překladu neponechat Kunzeho verzi s výrazem *vaterländisch*. Nutno však zopakovat, že zde hovoříme o revizi překladatelské, interpretující, nikoliv redakční v běžném slova smyslu.

4. *Ich sage dir, kunst ist klage, etwas für manchen, nichts für alle. × Ich sage dir, kunst ist klage, etwas für manchen, nicht für alle.* (Říkám ti, že umění je nářek, něco pro někoho, nic pro všechny)

Jedná se o druhou ze dvou revizí, které Urs Heftrich v dopise v rámci enumerace nezmínil – na rozdíl od atributu *aufgeschnittene*, kde bylo slovo neúmyslně zcela nepatrně pozměněno, a tím zespisovněno, však zde došlo záměnou zápornky *nichts* („nic“) za *nicht* („ne“) k posunu na významové ro-

/19/ V Holanově básnické skladbě je atribut napsán kurzívou.

/20/ Viz <http://www.duden.de/suchen/dudenonline/vaterl%C3%A4ndisch>

vině. V Holanově verši se tedy sděluje, že umění je *něco pro někoho, nic pro všechny*, avšak v *Gesammelte Werke 8* je uvedena výpověď znamenající *něco pro někoho, ne pro všechny*.

5. Dann mutet alles an, als wären sie nur wattige, ein kußzeug und ein milchmarkt.
× Dann mutet alles an, als wären sie nur eine scheide, ein kußzeug und ein milchmarkt. (Vše potom vypadá, jako by byly jen vateň, líbadlo a mlíčný trh)

V souvislosti s těmito verši bychom chtěli připomenout slova Jiřího Opelíka, jenž charakterizuje Hamleta jako proklatce, který je vydaný na pospas své smyslnosti, ovládá jej slepá vášeň a žena je pro něj především *vateň, líbadlo a mlíčný trh*. (srov. Opelík 2004) Bezpochyby máme tedy právě co dočinení s alegorickým obrazem odkazujícím na biologičnost pojící se s funkcí ženy-matky, nebo právě na Opelíkem implicitně zmiňovanou ženu-prostředek sexuálního uspokojení. Při interpretaci nás překvapí přinejmenším dva lexémy, a to *vateň* a *líbadlo*. Nepoučený recipient by se mohl domnívat, že se jedná o neologismy. Dokonce i ve studii Alexandra Sticha se dozvídáme, že *vateň* a *líbadlo* jsou „exkluzivní neologismy“ (srov. Stich 1996). Tím více je zásadní zjištění, že výraz *vateň* (mužského rodu!) je lexém staročeský a znamená *lůno*.²¹ *Slovník spisovného jazyka českého* lexém *lůno* definuje jako 1. vnitřní rodidla, 2. kníž. klín (v tomto významu se slovo objevovalo například u Jiráska), 3. místo uvnitř něčeho, vnitřek (tamtéž). Zůstaňme tedy pro tuto chvíli u domněnky, že v inkriminovaném verši *vateň* označuje dělohu, a pohlédněme na zbylá dvě slova – *mlíčný trh* je dle našeho soudu zcela evidentní pojmenování ženských řader s odkazem na funkci kojení. Obtížnější je však interpretace slova *líbadlo*.²² Domníváme se, že v daném kontextu může tento neologismus odkazovat k tematice dětství a mateřství. Vzniká tak sugestivní triáda znamenající: *děloha, matka své dítě stále líbající, matka kojící*.

Reiner Kunze převedl lexémy *vateň* a *líbadlo* prostřednictvím slov *wattige* a (*ein*) *kußzeug*. První substantivum pojal jako neologismus a snažil se tedy najít německý lexém tomuto podobný (u obou se nachází existující slovo-tvorný základ).²³ Urs Heftrich výraz *vateň* zjednotil, a to tak, že jej převedl jako *scheide*, tedy „pochva“.

/21/ Viz <http://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx>

/22/ Nalezli jsme tento výraz ve *Šmírbuchu jazyka českého* od Patrika Ouředníka, v němž se objevuje výčet rozličných argotických pojmenování – slovo označuje *zadnici*. Již v úvodní poznámce publikace se však píše, že „tu nejde o jazykovou příručku či slovník v běžném slova smyslu. Čtenář nenajde u jednotlivých hesel žádný údaj výkladového rázu. Není uváděn zdroj, frekvence ani míra expresivnosti toho kterého výrazu“ (Ouředník 2005: 11).

/23/ V anglickém překladu *Noci s Hamletem* se objevuje slovo *vateň* v podobě *cotton wool* (Holan 1999: 60).

6. *die angst vor dem eichhörnchen, das sich das ananas der zapfe schält* × *die angst vor dem eichhörnchen, das sich die ananas des zapfens schält* (strach z ver-
verky, která si loupe ananas šišky)

V několika předchozích verších je zmíněno, že strach dominuje mnohdy *pro nic za nic* – za „důkaz“ tohoto tvrzení lze považovat i výchozí úsek (není potřeba obávat se drobného zvířete, tím více, že si právě pochutnává na výtečné šišce).

Redakce překladu daných veršů byla uskutečněna proto, že Kunze užil u slov *ananas* a *šiška* chybné členy určité. Nejedná se zde o gramatický posun na základě diachronie x synchronie, neboť substantivum *ananas* mělo již v roce 1916 člen *die* (srov. Sterzinger 1916) a lexém *zapf* se pojil s gramatickým členem *der* např. už v roce 1935 (srov. Sterzinger 1935).

Marginálně zároveň poznamenejme, že jestliže se zde abstraktum *angst* pojí se členem určitým, docílí se tím dojmu zkonkrétnění této emoce.

7. *Was ist der sinn des worte Apeiron?* × *Was ist der sinn des wortes Apeiron?*
(Jaký je smysl slova *Apeiron*?)

V překladu otázky, která vyšla z Eurydičiných úst a jež je součástí dojemného dialogu manželské dvojice, došlo k drobnému pochybení: slovo *wort* má být totiž v genitivu zakončeno finálou *es*. Nelze zároveň vyloučit, že se jednalo o tiskařskou chybu, každopádně Urs Heftrich svým redakčním zá-
sahem verš upravit v souladu s normou.

8. *das berühren einer unpäßlichen frau* × *das berühren einer frau, die nicht die eigne ist* (dotknutí nesvé ženy)

Na tomto místě máme co dočinění se zásahem překladatelsko-autorským. Verše, které inkriminovaný úsek obklopují, znějí: *A déšť to všechno smyje... / A zase slunce a zase člověk, který / na pivovarském koni holubem / loví skřivany a dotknuté nesvé ženy. / Chámovina od nóny do nešpora!* Prší-li v Holanových básních, signalizuje to vždy něco podstatného, někdy i osvobodivého (srov. Justl 2010). Jakmile byla tedy vyřešena jedna tíživá situace, vysvítá slunce, a počíná se něco nového, avšak opět těžkého – jako by se tedy v životě jednalo o nezastavitelný koloběh, ve kterém musejí být chvíle radosti beznadějně vykoupeny bolestí. Scéna, která se zde odehrává, by se dala interpretovat jako: *A už zase* (foném *a* zde funguje jako emocionální částice) *je po dešti* (tedy metaforické vyjádření určité katarze) *a už zase člověk* (je jisté, že se jedná o muže, ale jako by pro něj ani nebylo pojmenování), *který na pivovarském koni holubem / loví skřivany a chce, aby mu byla povinována žena, která je však nesvá. / Potřeba ukojit chtíč je tu pořád!*²⁴

/24/ Nový akademický slovník cizích slov definuje lexém *nóna* jako „1. hud. interval složený z oktávy a sekundy (devátý stupeň od daného tónu); 2. hist. doba od dvou do tří hodin odpoledne, později doba polední; cirk. devátá část denních modliteb breviáře (kolem tří hodin odpoledne)“ (srov. Kraus et. kol. 2014, s. 558). Soudíme, že ve výchozím verši funguje daný lexém ve významu

Naší interpretaci konvenuje překlad Reinera Kunzeho, který slovo *nesvé* převedl jako *unpäßlichen*, tedy výrazem znamenajícím *ne zcela zdravá, necítící se dobře*.²⁵ Překlad byl však Ursem Heftrichem pozměněn na vyjádření *dotknutí ženy, která není vlastní*,²⁶ čímž by se tedy tvrdilo, že onen člověk loví dotknutí ženy, která mu – ať už v rámci partnerského či manželského vztahu – nepatří. Jedná se tedy skutečně o interpretačně sporné místo. Přestože by dle našeho mínění byly akceptovatelné obě možnosti náhledu na věc, upřednostňujeme na základě výše uvedeného spíše převod Reinera Kunzeho.

9. *Würde der engel kämpfen mit uns* × *Würde der engel kämpfen für uns* (Kdyby anděl bojoval za nás)

Sloveso *kämpfen* se v němčině v rámci rekce váže s prepozicemi *für*, *gegen* a *mit*. Reiner Kunze verš přeložil s použitím předložky *mit*, a tak jej lze chápat ve významu *Kdyby anděl bojoval s námi*. Bylo tedy nutné učinit redakční změnu, a to aplikací prepozice *für*, která zde znamená „za“.

10. *Und zwar so, als sei die nacht ihr eine farbe, die sie nun auslaufen lasse in die stimme...* × *Und zwar so, als hätte sie in der nacht ihre blutung gehabt, die sie nun auslaufen lasse in die stimme...* (A to tak, jako by měla v noci barvu a pouštěla ji nyní do hlasu)

Interpretace výchozích veršů se jeví podobně nejednoznačná, jako tomu bylo v případě vyjádření *dotknutí nesvé ženy*. Heftrich zde provedl revizi autorskou, a my se tedy nyní pokusíme dopátrat, proč se tak stalo.

Verše jsou vsazeny do poměrně dlouhého úseku, Hamletova ani jednou nepřerušovaného monologu – vypráví o tom, jak navštívil *nejkrásnější dívku ve Veroně, Julii, a šlo tehdy o její zprznění*. Nijak ani nezamlčuje, že k ní vyšel *šílený* a miloval ji *k věčnému nekonci* – z toho lze tedy vyvodit, že k dívce nepřicházel s právě čistým úmyslem. Pohlédneme-li pozorněji na konkrétní odstavec s vytyčenými verši, tušíme zde opět alegorické obrazy odkazující k biologičnosti – *jako bychom měli na sobě / župany po celý propocený den...*; *kotálnice sinusové věty (...)* *zlidšťujíc se začínala páchnout...* Vzápětí Hamlet dozrává, že jí řekl, *proč přišel*. Julie zareagovala následovně: *Vy jste to byl!* Nyní zpozorněme – dívka tato slova vykřikla *pod sebou, / a to tak, jako by měla v noci barvu / a pouštěla ji nyní do hlasu...* V dalším odstavci si Hamlet vyčítá: *Proč jsem s ní nezatančil obuškový / nebo aspoň metlový tanec? / Bývalo by možná stačilo, abych*

poukázání na dobu polední. Slovo „nešpor“ s příznakem hovorovosti nacházíme ve stejné publikaci pod heslem *nešpory*, přičemž se tedy jedná primárně o „1. círk. odpolední, podvečerní pobožnost“ (srov. tamtéž: 552). Propojíme-li významově tyto dvě souvislosti, domníváme se, že náš výklad v textu, že „chtíč je tu pořád, trvá“, není neopodstatněný.

/25/ Viz <http://www.duden.de/suchen/dudenonline/unp%C3%A4%C3%9Flich>

/26/ Stejná interpretace se objevuje i v překladu Jarmily a Iana Milnerových, kde čteme: „[...] and likes to fondle a woman who is not his.“ (Holan 1999: 82)

probodal / její peřiny a odešel / dveřmi lásky láskové... Podivuhodně vyznívající obraz, *obuškový nebo metlový tanec*, který nás v rámci představitivosti může přivádět např. k folklórním prvkům, nacházíme modifikovaně i v *Zuzaně v lázni*: *A potom jí omaloval záda obuškovým tancem, / umdlévaje přitom, až když začínala být čtyřnožmo, / ukojen, když padla* (Holan 2002: 191). Biologičnost naznačená v prvním ze zmíněných odstavců tedy graduje do alegorických sexuálních obrazů. Můžeme se nyní zaměřit na dvě varianty překladu: Kunzeho převod prostřednictvím *als sei die nacht ihr eine farbe* znamená v češtině doslova *jako by jí noc byla barvou*; gramaticky tedy řečeno – překladatel interpretoval verš *jako by měla „v kom, čem koho, co“*. Takové přebásnění zachovalo podobnou metaforickou bázi jako verš původní, neboť je nám jeho přesný význam utajen. Přesto bychom se u něj mohli na chvíli pozastavit – dané vyjádření bylo lze dle našeho soudu interpretovat i následujícím způsobem: Julie pouštěla do hlasu barvu noci, tedy odstín temný, významově chápáný jako výraz smutku, a i proto tedy zareagovala podrážděně. Jsme si však vědomi, že je toto nazírání velmi metaforické, nechť je tedy pojímáno jen in margine.

Změnu, kterou učinil Urs Heftrich, pokládáme za dosti výraznou, neboť jejím prostřednictvím došlo k jednoznačné interpretaci – přeloženo striktně doslova by úsek verše zněl: *jako by měla v noci své krvácení*. Lexém *blutung* sám o sobě tolik jednoznačný není, neboť může odkazovat např. také ke krvácení v souvislosti s tělesným zraněním, ovšem považujeme zde za důležité povšimnout si pronomina *ihre* – *své krvácení* jako by nám tedy evokovalo vyjádření *své dny*, alegoricky užívané pro menstruaci. A právě takovou intenci Urs Heftrich při překladu měl – uvést, že Julie v noci menstruovala, a právě to se promítalo do jejího hlasu. Dané řešení je v souvislosti s kontextem, jejž jsme uvedli výše, smysluplné. Nelze vyloučit, že podobně jako Heftrich verše nazíral i Kunze, avšak mohl se rozhodnout nechat interpretaci otevřenou. Konstatujeme tedy, že první překlad působí spíše poeticky, převod druhý explicitně a logicky.

11. diese demütigen hände, diese hände von der art der minima × diese demütigen hände, diese hände von der art der Minimen (ty ruce pokorné, ty ruce z řádu minimů)

Tento úsek patří k jednomu z několika míst, ve kterém se v daném díle objevuje oslavovaný princip matky. Přečteme-li si i verše předcházející, může se nám evokovat teze, že se jedná o reminiscentní aluzi na Halasovy *Staré ženy*: *a tehdy poprvé sis všiml jejích rukou, / že zestárly, že jsou vrásčité a žilnaté, / ty ruce pokorné, ty ruce z řádu minimů, / ty ruce lehounké, jako by pokušení křidel bylo v nich*. Co tedy znamená onen řád minimů?

Za indicii považujeme slovo *řádu* – to asociuje mnišskou řeholi. Urs Heftrich v dopise, který odeslal do České republiky s enumerací navržených změn v Kunzeho textu, právě u tohoto místa – jakožto jediného – zdů-

vodňuje, proč lexém opravil: upozorňuje totiž na skutečnost, že Holan odkazuje na řád žebrařů mnichů, jenž byl založen v 15. století (viz Heftrichův dopis). Konkrétně jde o Řád Nejmenších bratří sv. Františka z Pauly „Ordo minimorum“. Dané korektní interpretaci, kdy je tedy do němčiny lexém převeden prostřednictvím *der Minimen*, sugestivně konvenuje i kontext v básni – maminčiny ruce zestárly a jsou pokorné, čímž se podobají mnichům žijícím v chudobě a odříkání. Tato Heftrichova změna je tedy revizí redakční založenou na znalosti nových (správných) faktů.

12. *Der fand schon seine szene, und mich interessiert's nicht...* × *Der fand schon seine bühne, und mich interessiert's nicht...* (Ten už našel svou scénu, a to mne nezajímá)

Vyjádření, které vyslovil Hamlet krátce poté, co – bohužel pro něj – začalo svítat, bylo v rámci německého překladu Heftrichem revidováno zčásti z důvodu redakčního, zčásti autorského: lexémy *szene* a *bühne* jsou považovány za synonyma, avšak první z nich primárně odkazuje k jednotlivým aktům v divadelní hře. Oba výrazy lze sice chápat ve smyslu *působíště*, ovšem výraz *bühne* zcela jednoznačně evokuje prostorové ohraničení. Jelikož však slovo *szene* ve svých dalších významech s lexémem *bühne* koresponduje,²⁷ hodnotíme Heftrichovu revizi sice za smysluplnou, avšak nikoliv za nezbytně nutnou.

Na závěr si dovoluujeme sami navrhnout další dvě redakční změny, které by dle našeho soudu měly být v Kunzeho překladu provedeny.

První změna by odstranila omyl ve verši, na který upozornila již Anne Hultsch (srov. Hultsch 2006). „*Tím větší báseň, čím větší básník, / **nikoliv obráceně!***“ promlouvá na jednom místě Holanovy skladby Hamlet. Dané místo můžeme považovat za jedno ze stěžejních, neboť pojednávání o hodnotě umění a smyslu básnického údělu patří k hlavním tématům poemy. Reiner Kunze však úsek překládá jako „*Je größer das gedicht, um so größer der dichter, / **keinesfalls umgekehrt!***“, německý verš bychom tak mohli zpět do češtiny převést jako „*Čím větší báseň, tím větší básník, / **nikoliv obráceně!***“ Oprava v tomto případě nebyla provedena ani v rámci zařazení do *Gesammelte Werke* 8. Podobného pochybení ve francouzském překladu se dopouští i Dominique Grandmont. Jiří Pechar, který ve své studii pojednává právě o francouzském překladu *Noci s Hamletem*, zmiňuje následující: „Jde v tomto případě zřejmě o pouhý omyl, zaviněný tím, že ve francouzštině o smyslu podobného srovnání rozhoduje jen pořadí obou členů, které jsou pouze juxtaponovány.“ (Pechar 1986: 178) Právě toto zdůvodnění koresponduje i s příčinou záměny ve verši německém – spojky *je... desto/um so (čím... tím)* patří do skupiny párových pořadnicích spojek, přičemž

/27/ Viz <http://www.duden.de/suchen/dudenonline/szene>

konjunkce je uvozuje větu vedlejší. Věta hlavní je pak incipována prostřednictvím *desto* nebo *um so*. Takový způsob aplikace párové spojky je tedy v němčině považován za obvyklý. Zde je však nutné zmínit následující – přestože je v německé gramatice spíše anomálií, že by v daném případě fungoval princip opačně, tedy že by hlavní věta předcházela větě vedlejší, dít se tak může. Překlad by měl tedy korektně znít – byť na německého recipienta může působit spíše agramaticky – „*Desto/um so größer das gedicht, je größer der dichter, / keinesfalls umgekehrt!*“ Takto se tedy zcela v souladu s Holanovým záměrem poukáže na skutečnost, že čím větším básnickým potenciálem osobnost tvůrce oplývá, tím větší má také možnost napsat kvalitní báseň.

Druhou změnu navrhuje v německých verších, které v originále znějí: *Eurydika: Ta? Ještě žije? Vždyť už tenkrát / musila mít slámu kolem celého domu, / jako by to byl dům, ve kterém leží stonavá, která touží po tichu*. Eurydika se v dialogu se svým manželem Orfeem podivuje nad skutečností, že ještě nezemřela stará Marfa, a její výpověď je emocionální – dotyčná reaguje překvapeně a dané zjištění hodnotí. Vyjádření *musela mít slámu* zde nevnímáme tak, že by se jednalo o nařízení, je tím však řečeno tolik co určitě, *bezespору měla*. Soudíme tedy, že by měl být výraz do německého jazyka převezen v rámci subjektivní modalidy. V překladu Reinera Kunzeho i v *Gesammelte Werke 8* se však nachází překlad: *EURYDIKE: Die? Sie lebt noch? Die mußte doch schon damals / stroh ums ganze haus haben [...]*. Marfa by tedy měla v tomto ohledu určitou povinnost. V rámci našeho argumentu bychom vyjádření opravili na: *EURYDIKE: Die? Sie lebt noch? Die muß doch schon damals / stroh ums ganze haus gehabt haben [...]*.²⁸

Podrobnější výsledky analýzy se nacházejí u jednotlivých úseků, avšak souhrnem konstatujeme následující: v překladu Reinera Kunzeho se projevila jeho básnická osobnost – verše v poemě nazírá metaforicky a nerozšifrovává významy, které zůstávají ukryty i českému čtenáři. Postupuje velmi pregnančně, reaguje na zvukový tón Holanových veršů, usiluje o co nej přesnější dodržování stejného počtu slabik a zpravidla zachovává enjambement. Snaží se překládat doslovně (i přes některá sémantická pochybení), tedy tak, aby jeho přebásnění co nejvíce konvenovalo originálu.

Heidelberský profesor Urs Heftrich, jenž společně s Michaellem Špíritem provedl v překladu z roku 1969 několik revizí, přistupoval k místům určeným k opravě/úpravě spíše logicky. Některé významy zexplicitnil, avšak téměř ve všech těchto úmyslných zásazích byly redakce opodstatněné. Heftrichův překladatelský rukopis však nelze celkově hodnotit, neboť jsme měli možnost vnímat jen izolované výseky celku. Věříme, že v rámci hodnocení

/28/ V anglickém překladu *Noci s Hamletem* dané vyjádření naší interpretaci konvenuje: *Eurydice: / Her? Is she still alive? In those days / she had to have straw around the whole house, / as if a sick woman was lying in it, / longing for peace.* (Holan 1999: 78)

překladu se podařilo naplnit i implicitní dílčí záměr studie – poukázat na stále aktuální problematiku převodu básnického textu do jiného jazyka, a v tomto konkrétním případě tak znovupřipomenout velikost Holanova básnického ducha.

Zpracování této studie bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené roku 2015 Univerzitě Palackého v Olomouci Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR (projekt IGA_FF_2015_26 Jazyková a literární komunikace v 21. století).

LITERATURA

BLAŽIČEK, Přemysl

1991 *Sebeuvědomění poezie (Nad básněmi V. Holana)* (Pardubice: Akcent – Ústav pro českou a světovou literaturu AV ČR)

HOLAN, Vladimír

1969 *Nacht mit Hamlet*; přel. Reiner Kunze (Hamburg: Merlin)

1982 *Pojď se mnou do noci* (Praha: Československý spisovatel)

1999 *A night with Hamlet*; přel. Jarmila a Ian Milner (Praha: Academia)

2002 *Sebrané spisy, sv. VII.: Příběhy* (Praha: Paseka)

2003a *Epische Dichtungen 3. Nacht mit Hamlet und andere Poeme, Gesammelte Werke 8*, ed. U.

Heftrich a M. Špirit (Köln am Rhein: Mutabene Verlag)

2003b *Sebrané spisy, sv. VIII.: Nokturnál* (Praha: Paseka)

HULTSCH, Anne

2006 „Holanova Noc s Hamletem v překladu Reiner Kunzeho“; in FÁRBER, Vratislav (ed.):

Hodnoty a tradice. Svět v české literatuře, česká literatura ve světě, sv. 2. Vladimír Holan a jeho

souputníci. Příspěvky z 3. kongresu světové literárněvědné bohemistiky (Praha: ÚČL AV ČR), s. 94–100

JUSTL, Vladimír

1986 „Vladimír Holan ve Viole a něco navíc“; in idem: *Úderem tepny* (Praha: Restaurace a jídelny), s. 11–26

2010 „Credo, quia absurdum...“; in idem: *Holaniana* (Praha: Akropolis), s. 138–167

2010 *Holaniana* (Praha: Akropolis)

KOPŘIVA, Roman

2014 *Internationalismus der Dichter (Einblicke in Reiner Kunzes und Jan Skácel's literarische Wechselbeziehungen mit einigen Bezügen zur Weltliteratur)* (Dresden: Thelem)

KRAUS, Jiří a kol.

2014 *Nový akademický slovník cizích slov* (Praha: Academia)

KUNZE, Reiner

1989 *Das weiße Gedicht* (Frankfurt am Main: S. Fischer)

OPELÍK, Jiří

2004 *Holanovské nápovědy* (Praha: Thyrsus)

OUŘEDNÍK, Patrik

2005 *Šmírbuch jazyka českého* (Praha: Paseka)

PECHAR, Jiří

1986 „Nad francouzským překladem Holanovy Noci s Hamletem“; in idem: *Úderem tepny* (Praha: Restaurace a jídelny), s. 174–179

PIORECKÝ, Karel

2004 „Holanův Hamlet. K tzv. nesrozumitelnosti básně“; *Tvar*, č. 12, s. 18–19

PRAVDOVÁ, Markéta – SVOBODOVÁ, Ivana (eds.)

2014 *Akademická příručka českého jazyka* (Praha: Academia)

SLAVÍČKOVÁ, Miloslava

2006 „Recepce básní Vladimíra Holana ve Švédsku“; in FÄRBER, Vratislav (ed.): *Hodnoty a tradice. Svět v české literatuře, česká literatura ve světě*, sv. 2. *Vladimír Holan a jeho souputníci*.

Příspěvky z 3. kongresu světové literárněvědné bohemistiky (Praha: ÚČL AV ČR), s. 82–91

STERZINGER, Josef Václav

1916 *Encyklopedický německo-český slovník* (Praha: nakladatelství J. Otty)

1935 *Encyklopedický německo-český slovník* (Praha: nakladatelství J. Otty)

STICH, Alexandr

1996 *Od Karla Havlíčka k Františku Halasovi (lingvoliterární studie)* (Praha: Torst)

[<http://vokabular.ujc.cas.cz/>]

[<http://prirucka.ujc.cas.cz/>]

[<http://www.duden.de/node/654484/revisions/1606732/view>]

[http://atemporevue.janfila.com/?go=uvahy&det=100927-drak_a_prostitutka&show=1]